

Satversmes 48., 49. un 50.pants

Saeimas atlaišana

Saeimas darbība pēc tās atlaišanas

Valsts prezidenta atbildība par Saeimas
atlaišanu

Edgars Pastars

48. Valsts Prezidentam ir tiesība ierosināt Saeimas atlaišanu. Pēc tam izdarāma tautas nobalsošana. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse balsotāju izsakās par Saeimas atlaišanu, tad Saeima uzskatāma par atlaistu un izsludināmas jaunas vēlēšanas, kurām jānotiek ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atlaišanas.

Ārvalstu konteksts

- Demokrātiskā valstī parlamenta atlaišana nav obligāta kā konstitūcijā paredzēts institūts
- Parasti valsts galva atlaiž parlamentu pēc saviem ieskatiem, saskaņojuma ar valdību vai pēc tās lūguma, kā arī īpaši definētos gadījumos, kas liecina par parlamenta nespēju strādāt
- Latvijā modelis ir unikāls – pēc 1/10 vēlētāju vai Valsts prezidenta ierosinājuma par to lemj tauta referendumā
- Latvijas modelis ir radoši aizgūts no Veimāras Konstitūcijas, kas ļāva reihstāgam ierosināt prezidenta atlaišanu referendumā ceļā.

Panta būtība

- Prezidents pats novērtē, vai ir pamats atlaist Saeimu. Konsultācijas ar Saeimas priekšsēdētāju un Ministru prezidentu pirms tam būtu vēlamas (2011.gada piemērs)
- Prezidents izdod rīkojumu, kas nav jākontrasignē ministram
- Saeima nav tiesīga atlaist Valsts prezidentu no brīža, kad viņš izdevis šādu rīkojumu
- Rīkojumu nevar atsaukt vai apturēt. Prezidents ir par to politiski atbildīgs
- Tautas nobalsošana ir pilsoņu kopuma kreatīvā funkcija negatīvā izpausmē
- 1934.gadā neizdevās grozīt

Diskusijas

- Vai vajag referendumu vai uzreiz Saeimas vēlēšanas? Prezidenta pilnvaru apjoms. Atteikšanās no tautas vēlēta prezidenta
- Vai jāuzskaita gadījumi, kad drīkst atlaist Saeimu? Ieguvumi? Ja uzskaita gadījumus, vai vajag Satversmes 50.pantu?
- Vai Valsts prezidents ir saistīts ar kādiem noteiktiem termiņiem?

Autora atbilde: Saeimas atlaišanas ierosināšana varētu būt pieļaujama tik ilgi, kamēr Valsts prezidents savā amatā var sagaidīt jaunievēlētās Saeimas sanākšanu, ja tautas nobalsošanā Saeima tikusi atlaista.

49. Ja Saeima ir atlaista vai atsaukta, tad Saeimas locekļu pilnvaras tomēr paliek spēkā līdz jaunievēlējamās Saeimas sanāksšanai, bet līdzšinējā Saeima var sanākt uz sēdēm tikai tad, ja Valsts Prezidents to sasauc. Šādām Saeimas sēdēm dienas kārtību noteic Valsts Prezidents. Ne agrāk kā vienu mēnesi un ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atsaukšanas jānotiek jaunām vēlēšanām.

Ārvalstu konteksts

- Konstitūcija sašaurina atlaistā parlamenta pilnvaras, uzskaita gadījumus, par ko drīkst vai nedrīkst lemt
- Konstitūcija ļauj parlamentam darboties tā, kā viņš vēlas līdz jaunievēlētā parlamenta sanākšanai
- Valsts paliek bez parlamenta starp tā atlaišanu un jauna ievēlēšanu
- Valsts galva nosaka parlamenta darba kārtību (Latvijā kā izņēmums)

Laiks un tvērumi

- Satversmes 49.pants piemērojams ar brīdi, kad Saeima ir atlaista – CVK apstiprinājusi referendumu rezultātus. Beidzas ar jaunievēlētās Saeimas sanākšanu, kuras dienu nosaka CVK
- Attiecas uz Saeimas sēdēm, bet ne komisiju, Prezidija sēdēm. Attiecas uz Komisijas par patstāvīgu kompetenci
- Saeimas kārtības rullī nav specifiska regulējuma. Tam tā arī būtu jāpaliek, jo var nepamatoti ierobežot Prezidentu
- Satversmes 81.pants – kā būtu, ja būtu?
- Strīdīgs jautājums – Valsts prezidenta vietas izpildīšanas robežas Saeimas atlaišanas laikā

Prakse

- Saglabāja pēc iespējas analogu kārtību ikdienas likumdošanas procesam (īpaši termiņus). Dokumenti “satiekas” Saeimā
- Nevar darba kārtībā iekļaut to, ko komisijas nav sagatavojušas (nevar uzspiest)
- “Prezidents negāzē, Prezidents piebremzē”
- Prezidentam – absolūtā veto tiesības
- Var ierobežot neuzticības izteikšanu MK, pieprasījumus, ārkārtas sēdes utt.
- Ekspertu piesaiste. Paļaušanās un iestādēm (FM, TM)

50. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse no nodotām balsīm izsakās pret Saeimas atlaišanu, tad Valsts Prezidents uzskatāms par atlaistu un Saeima ievēl jaunu Valsts Prezidentu uz atlaistā Prezidenta atlikušo pilnvaru laiku.

Ārvalstu konteksts

Satversmes 50.panta regulējums radoši pārņemts no Vācijas valsts (Veimāras) konstitūcijas 43.panta. Šajā normā bija paredzētas reihstāga tiesības ierosināt prezidenta atlaišanu referendumā. Ja referendumā tiktu noraidīts reihstāga priekšlikums, tad reihstāgs uzskatāms par atlaistu un rīkojamas jaunas vēlēšanas

Panta būtība

- Satversmes 50.pants regulē tiesiskās sekas gadījumam, ja tautas nobalsošanā Valsts prezidenta Saeimas atlaišanas ierosinājums ir noraidīts. Satversmes 50.panta formulējumu trešajā lasījumā piedāvāja pēc tam, kad noraidīja tautas vēlētu prezidentu
- Satversmē ir mēģināts atturēt Valsts prezidentu no mēģinājumiem šantažēt Saeimu vai ar Saeimas atlaišanas mehānisma palīdzību parlamentārismu aizstāt ar autoritāru prezidentālismu
- Tauta nebalso par vai pret Valsts prezidentu, bet gan par Saeimas atlaišanu
- Neizdevās grozīt arī 1934.gadā

Diskusijas

- Izteikti dažādi viedokļi par Satversmes 50.panta lietderīgumu – arī to svītrot
- Apsverama pieeja, ka Satversmes 50.pantā noteiktu jaunievēlētās Saeimas tiesības ar mazāku balsu vairākumu atlaist Valsts prezidentu (Lietuvas piemērs)
- Strīdīgs jautājums, ja referendumā brīdī ir cits Valsts prezidents vai Valsts prezidentu Saeima ir atkārtoti ievēlējusi amatā pirms tautas nobalsošanas

Paldies!